

Obsah

1 Úvod	9
2 Obecné úvahy	13
2.1 Rozdíly biologie a matematiky	13
2.2 Přístupy k řešení problémů	15
3 Typy veličin studovaných matematickou statistikou	17
3.1 Co můžeme sledovat	17
3.2 Populace a výběr	18
3.3 Náhoda - pravděpodobnost - rozložení pravděpodobnosti	20
3.3.1 Alternativní veličiny	20
3.3.2 Pravděpodobnost - charakteristika alternativní veličiny v základní populaci	20
3.3.3 Relativní četnost - charakteristika alternativní veličiny ve výběru	21
3.3.4 Vztah pravděpodobnosti a relativní četnosti	22
3.3.5 Nominální veličiny	22
3.3.6 Ordinální veličiny	24
3.3.7 Kvantitativní veličiny	26
3.3.8 Spojité veličiny	26
3.3.9 Celočíselné veličiny	29
4 Základní charakteristiky spojitých veličin	31
4.1 Míry polohy	32
4.1.1 Průměr	32
4.1.2 Medián	33
4.1.3 Modus	34
4.1.4 Kvantil	35
4.2 Míry měřítka	35
4.2.1 Rozptyl	35
4.2.2 Rozpětí	36
4.2.3 Mezikvartilové rozpětí	36

4.2.4	Odhad MAD	37
4.2.5	Variační koeficient	37
4.3	Ostatní charakteristiky	37
4.3.1	Šikmost	37
4.3.2	Špičatost	37
4.4	Praktické příklady jednotlivých charakteristik	38
5	Rozložení pravděpodobností	41
5.1	Nominální veličiny	41
5.2	Diskrétní kvantitativní veličiny	41
5.2.1	Binomické rozložení	41
5.2.2	Multinomické rozložení	42
5.2.3	Poissonovo rozložení	43
5.2.4	Negativně binomické (Pascalovo) rozložení	44
5.2.5	Nakažlivá rozložení	45
5.3	Spojité kvantitativní veličiny	46
5.3.1	Normální (Gaussovo) rozložení	46
5.3.2	Logaritmicko-normální rozložení	47
5.3.3	Exponenciální rozložení	48
5.3.4	Rovnoměrné rozložení	48
5.3.5	Logistické rozložení	49
5.4	Výběrová rozložení	49
5.4.1	χ^2 -rozložení	50
5.4.2	Studentovo t-rozložení	50
5.4.3	Fisherovo F-rozložení	50
6	Základní principy statistických odhadů a testů	51
6.1	Odhady populačních charakteristik	51
6.1.1	Bodové odhady	52
6.1.2	Intervalové odhady populačních charakteristik - intervaly spolehlivosti	52
6.1.3	Intervalové odhady pro jednotlivá pozorování - toleranční intervaly	55
6.1.4	Rozdíl interpretace intervalu spolehlivosti a tolerančního intervalu	56
6.1.5	Obecné principy při konstrukci odhadů	57
6.2	Statistické testy	59
6.3	Nové možnosti výpočetní techniky	63
6.3.1	Iterační postupy odhadu	63
6.3.2	Metody Monte Carlo a bootstrap	63

7	Porovnání teoretického a empirického rozložení	65
7.1	Grafické zobrazení výběrového rozložení	65
7.2	Testy k ověření typu rozložení	68
7.2.1	χ^2 testy dobré shody	68
7.2.2	Kolmogorov-Smirnovův test	71
7.2.3	Test normality Shapiro-Wilk	72
7.2.4	Další možnosti	73
7.3	Význam znalosti typu rozložení	73
8	Porovnání kvantitativní veličiny v různých skupinách	79
8.1	Jedna skupina	79
8.1.1	Jednovýběrový U-test	80
8.1.2	Jednovýběrový t-test	81
8.1.3	Jednovýběrový znaménkový (mediánový) test	82
8.1.4	Jednovýběrový Wilcoxonův test	83
8.1.5	Test rozptylu jednoho výběru	84
8.2	Intervalové odhady	84
8.2.1	Intervaly spolehlivosti	84
8.2.2	Toleranční intervaly	86
8.2.3	Praktické ukázky intervalových odhadů	86
8.2.4	Co nejsou intervalové odhady	88
8.3	Dvě skupiny	89
8.3.1	Dvouvýběrový t-test	89
8.3.2	Porovnání dvou rozptylů	90
8.3.3	Dvouvýběrový znaménkový test	91
8.3.4	Dvouvýběrový Wilcoxonův test	91
8.3.5	Poznámka k testům porovnání dvou skupin	91
8.4	Párové porovnání	92
8.4.1	Párový t-test	92
8.4.2	Párový znaménkový test	92
8.4.3	Párový Wilcoxonův test	92
8.4.4	Praktické použití párových porovnání	93
8.5	Více skupin - Analýza rozptylu - ANOVA	95
8.5.1	Více skupin - Analýza rozptylu jednoduchého třídění	95
8.5.2	Podmínky použitelnosti analýzy rozptylu	97
8.5.3	Poznámka k interpretaci modelu	98
8.5.4	Test shody rozptylů	99

8.5.5	Kruskall-Wallisův test	99
8.5.6	Znaménkový test	100
8.5.7	Metody mnohonásobného porovnávání	101
8.5.8	Analýza rozptylu dvojnásobného třídění	103
8.5.9	Obecnější modely analýzy rozptylu	107
9	Analýza vztahu dvou spojitých veličin	111
9.1	Společné rozložení dvou veličin	111
9.2	Kovariance - míra lineárního vztahu dvou veličin	114
9.3	Koeficient lineární korelace	115
9.4	Robustní varianty korelačních koeficientů	117
9.4.1	Spearmanův korelační koeficient	117
9.4.2	Kendallův korelační koeficient	117
9.5	Praktické ukázky různých typů závislostí	118
9.6	Lineární regresní model	118
9.6.1	Lineární regresní model normálně rozložené náhodné veličiny	120
9.6.2	Vztahu regresního lineárního modelu a lineárního korelačního koeficientu	122
9.6.3	Oblasti spolehlivosti - intervalové odhady	125
9.6.4	Problémy s linearitou a normalitou - transformace modelu	126
9.6.5	Ověření lineárního modelu	127
9.6.6	Odlehlá pozorování v regresi	129
9.6.7	Analýza reziduí	130
9.7	Vztah více než dvou veličin	132
9.7.1	Vícerozměrná regrese	132
9.7.2	Korelace více veličin	134
9.7.3	Porovnání použití jedno a více rozměrného modelu	135
9.7.4	Polynomická regrese	137
9.8	Vztah mezi regresí a analýzou rozptylu	138
10	Kvalitativní veličiny a jejich vztah	141
10.1	Odhad a testy pravděpodobnosti alternativní veličiny	141
10.1.1	Aproximace normálním rozložením	141
10.1.2	Fleissova kvadratická aproximace	142
10.1.3	Exaktní binomický test	142
10.2	Obecná kontingenční tabulka	142
10.3	Kontingenční tabulka 2×2	144
10.3.1	Míry vztahu dvou alternativních veličin	146

10.3.2	Hypotéza symetrie McNemar	147
10.4	Typy studií - způsoby konstrukce kontingenčních tabulek	148
10.4.1	Průřezová studie	149
10.4.2	Kohortová studie	149
10.4.3	Studie případ-kontrola	149
10.4.4	Typy studií a míry nezávislosti	150
10.5	Stratifikované kontingenční tabulky	151
10.6	Test trendu v kontingenční tabulce	154
11	Výběr a jeho reprezentativnost	159
11.1	Rušivé faktory	160
11.2	Konstrukce výběru pro studie popisující populaci	160
11.3	Plány experimentu	162
11.3.1	Volba kontrolní skupiny	162
11.3.2	Párové uspořádání dat	163
11.3.3	Křížový pokus	164
11.4	Stanovení rozsahu výběru	164
11.4.1	Rozsah výběru pro jednovýběrový t-test	165
11.4.2	Rozsah výběru pro dvouvýběrový t-test	166
11.4.3	Rozsah výběru pro test binomické veličiny	166
11.5	Metoda vážení	166
11.6	Standardizace	168
11.6.1	Přímá standardizace	170
11.6.2	Nepřímá standardizace	170
11.6.3	Inverzní standardizace	170
11.6.4	Intervaly spolehlivosti pro standardizované ukazatele	172
A	Využití výpočetní techniky pro statistická hodnocení	175
B	Grafy - užitečný nástroj interpretace a jejich úskalí	179
	Literatura	183
	Rejstřík	185